

**Ikbal Cogo, kustos
Muzej grada Zenice
Bosna i Hercegovina**

PROBLEM NEDOSTATKA STRUČNE MUZEJSKE LITERATURE KAO STVARNOST SUVREMENE BH MUZEOLOGIJE

- kratki osvrt -

Abstrakt

Ovo je pokušaj da se da kratki prikaz stanja muzeologije Bosne i Hercegovine, kako sa aspekta stručne literature tako i sa aspekta izučavanja iste kao nauke na prostoru jugoistoka Evrope (mислеći na prostor bivše Jugoslavije). Sve podatke koje navodim sam preuzeo iz meni dostupnih tekstova koji su sa ovoga podneblja, raznovrsni i nažalost, uglavnom starijega datuma. Upravo me je takvo stanje stvari nagnalo da se odlučim pisati o navedenoj temi. Dat je historijski presjek muzeologije u bivšoj Jugoslaviji (sa posebnim osvrtom na BiH), trenutno stanje i moguće smjernice razvoja. Stručna literatura, kao dio ovoga mozaika, uklopljena je u kontekst.

Ključne riječi:

muzeologije, literatura, izučavanje, samostalnost.

Uvod

(Iako se mnogi ni danas neće složiti s tvrdnjom da je muzeologija samostalna nauka, ona to jeste, jer ispunjava dva osnovna uvjeta, a to su postojanje teme kojom se bavi i metodama koje pri tome koristi).

Za početak, osvrnut ću se ukratko na historijat muzeologije u bivšoj državi, te na rad muzeologa Jugoslavije.

Historijski prijesjek

Muzeologija je u Jugoslaviju *ušla* tokom 50-ih godina XX st. (u Zagrebu, muzeologija se počinje predavati još 1946.), kao ispitni kolegij na najvećim univerzitetima u zemlji (pri katedrama za historiju umjetnosti i arheologiju najčešće), te kroz formiranje *Muzejskoga dokumentacionog centra*-MDC u Zagrebu (1955.). Sve to možemo zahvaliti ponajprije pokojnome profesoru, dr. Antonu Baueru koji je gotovo svoj cijeli radni vijek utrošio na institucionaliziranje muzeologije kao samostalne nauke, te njezino inkorporiranje u savremene naučne tokove bivše države. Također, ne smiju se izostaviti i drugi vrijedni djelatnici koji su predano radili svoj posao u muzejima i galerijama, kao i amateri čija ljubav za starinu kasnije je iznjedrila nemali broj privatnih, veoma bogatih i vrijednih kolekcija.

U Zagrebu se otvara postdiplomski studij muzeologije (1966.), a nakon *Odluke Zajednice sveučilišta SR Hrvatske iz 1983.*, muzeologija je priznata kao samostalna nauka, te se počela izučavati u okviru Odsjeka informacijskih znanosti u Zagrebu. Značajan iskorak imaju i Ljubljana i Beograd na putu stvaranja obrazovanog muzejskog kadra.

Sarajevo, nažalost, kao i u mnogim drugim stvarima, ili je kasnilo ili nije uopće uspijevalo uspostaviti konekciju s aktualnim događajima. Možda nije bilo ni političke volje da se BiH *osamostali* i u ovome domenu. Kako god, predmetni kolegij pri Filozofskome fakultetu nije osnovan. Takvo stanje muzejske nauke ostaje sve do disolucije Jugoslavije, 1991/92. godine.

Trenutno stanje

Danas (2005.), promatrajući jugoistok Evrope (bivšu Jugoslaviju), situacija nije znatno izmijenjena. Hrvatska i Slovenija su i danas ponajviše otišle u daljnjoj izgradnji i osuvremenjivanju pristupa i metoda rada muzeologa, kako na fakultetima tako i u praksi općenito. Treba napomenuti da su muzeolozi iz Evrope dolazili i dolaze pohađati postdiplomske studije, te izrađivati i braniti disertacije iz muzeologije, u Hrvatskoj, npr.

Danas, na prostoru jugoistoka Evrope, djeluje nekoliko neosporno velikih imena muzeologije, poput dr. Ive Maroevića i dr. T. Šole, koji već dvadesetak godina veoma uspješno vode značajne projekte u našem susjedstvu.

U BiH, koliko mi je poznato, do danas ne postoji poseban odsjek ili studijska grupa muzeologije, a pri Filozofskome fakultetu u Sarajevu je planirano da studenti III godine historije umjetnosti slušaju kolegij iz muzeologije.

Naravno, to je zanemarivo malo i pravo je čudo kako u BiH uopće imamo stručnih i za posao osposobljenih muzeologa, uzevši u obzir i činjenicu da su

nam centralne muzejske institucije u stanju kakvome jesu (Zemaljski muzej, Historijski muzej, Muzej književnosti i pozorišne umjetnosti i Umjetnička galerija BiH). Zakoni o muzejima su zastarjeli (još uvijek je na snazi onaj iz ratne 1995.), nekompletni i bez mogućnosti implementacije na svim razinama. Koliko mi je poznato, u BiH danas živi samo jedan doktor *muzeologije*, gospodin D. Otašević (u osmoj deceniji života), čije godine nedozvoljavaju njegovo aktivnije učešće u eventualnim budućim projektima, ali raduje to da su pri kraju svoga postdiplomskoga studija muzeologije u Zagrebu dvije mlade kolegice iz Sarajeva, što će svakako doprinijeti razvoju i snaženju muzeologije BiH u budućnosti.

Državna komisija koja provodi polaganje stručnoga muzejskog ispita radi u veoma teškim uvjetima, njezino finansiranje je upitno, a do kraja i nije jasno da li bi Komisija trebala djelovati pri jednoj od centralnih muzejskih institucija ili pri univerzitetu kako je to u mnogim zemljama pravilo.

Sve ovo jeste prikaz općeg ambijenta u kojem su radili i rade muzejski djelatnici, pa nije teško zaključiti zašto postoji problem *nedostatka muzejske literature* o kojem sam odlučio napisati nekoliko redaka.

Stručna literatura

Stručna literatura, po logici stvari, nastaje iz potrebe da se neka nauka kvalitetnije izučava (posebno teorijski dio), a da je proizvode oni koji se njome bave (najčešće profesionalno, mada nisu rijetki i slučajevi da amateri i neprofesionalci znaju uraditi veoma dobre stručne takstove).

Shodno uvodnim opaskama, lahko je zaključiti da se i stručni testovi, publikacije, knjige, časopisi i sl. nisu pisali i objavljivali tako često i uvjetovano potrebama, prvenstveno onih za koje su najpotrebniji.

To su u prvome redu radnici muzeja (kustosi, muzejski pedagozi, muzejski dokumentaristi), te pripravnici koji se tek počinju baviti ovim poslom, a onda i drugi zainteresirani za ovaj aspekt društvenog djelovanja.

Koliko mi je poznato (a dopuštam da ne znam sve), gro produkcije u muzeologiji činili su i čine, povremeno tiskani, časopisi i zbornici muzeja (gradskih, regionalnih ili državnih), te nekoliko časopisa koji su objavljivani kao glasila svih jugoslavenskih muzejskih radnika.

Kada pominjem ove druge, tu prvenstveno mislim na časopise koje je izdavao MDC, poput *Muzeologia* (Zagreb) i *Informatica Museologica* (jedini časopis koji izlazi u kontinuitetu od 1970.), *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske* (Zagreb), *Muzeji* (Beograd), te jedini bh. časopis iz muzeologije, *Zbornik radova u izdanju Muzeja Revolucije BIH* (danas Historijskoga muzeja BIH).

Nije mi poznata (do 1992.) niti jedna knjiga, udžbenik muzeologije u bivšoj državi nastao iz pera našega autora.

Tek 1993. smo dobili (zapravo hrvatski muzealci) knjigu prof. Ive Maroevića, *Uvod u muzeologiju*, koja je donekle uspjela udovoljiti potrebama muzejskih radnika, posebno početnika.

Također, treba pohvaliti izdavačku kuću CLIO iz Beograda koja je izdala dva izvrsna teksta iz muzeologije. Prvi udžbenik je napisao prof.dr. T. Šola (iz Zagreba), *Marketing u muzejima*, izdatu 2002., koja je zapravo pionirski poduhvat, jer je prvi takav tekst na južnoslavenskome jezičkom području a vezan uz aktualni problem djelovanja muzeja danas u periodu globalizacije i tranzicije i pitanja marketinga u kulturi.

Drugi tekst je prijevod knjige *Menadžment muzeja* tri strana autora, M. Geralda, F. Tomasa i J. Lederer, objavljenog također 2002.

(*Treba napomenuti da su dugo korišteni tekstovi poput G. Basina-Museologia iz 1950., kao i J. Neustupnog, W. Gluzinskog, Z. Z. Stranskog i ostalih teoretičara nastalih između 1950 i 1970.*)

Svi nabrojani časopisi i zbornici, kao i pomenute publikacije koje su izdavali i izdaju muzeji samostalno u okviru svoje djelatnosti, uspijevali su donekle popunjavati praznine i odgovarati na neke probleme muzeologije. Čini mi se da su mnogi autori još tada ukazivali na nespremnost i strah ljudi (muzeologa) da pišu, objavljuju svoja znanja, mišljenja, pretpostavke u glasilima, unaprijed se bojeći reakcije, prvenstveno kolega a zatim i šire čitalačke populacije.

Malo su iskustava muzealci prenosili na papir pa nije ni čudo što do danas nisu uspjeli utvrditi neke osnovne standarde u muzejskoj praksi (tu prvenstveno mislim na uređenje zbirke i fondova, te njihovo popisivanje, obilježavanje i pohranu).

Osobno mislim da čovjek svoje iskustvo, znanje, ali i dileme, sumnje i hipoteze treba iznositi i publikovati kroz stručne časopise bez stida i neprijatnosti jer se samo tako može pokušati naći zajedničko rješenje, zakonitost ili princip rada za, npr. kustose (etnologue, historičare, historičare umjetnosti ili arheologe), muzejske pedagoge, arhitekte ili dokumentariste koji, svi zajedno čine stručne radnike jednoga muzeja.

Svakomu je lakše kada negdje može pročitati bilo kakav stav, viđenje nekog konkretnog problema iz struke nego kada je prepušten samome sebi i sudu javnosti koja očekuje dobro urađen posao za koji društvo izdvaja novac. Početnik, ali i neko s dužim radnim angažmanom, nerijetko se susreće s pitanjem ili dilemom na koja nije u stanju dati ili dobiti valjani odgovor. Tu je značaj bilo kakvoga teksta (i časopisa u kojemu je objavljan) od presudnog značaja.

Sumnjam da je kod nas preveden (mada je to, po meni, bila obveza ICOM-a BiH) veliki međunarodni muzeološki rječnik *Dictionarium Museologicum* iz 1986., kojega je u Budimpešti objavio Međunarodni ICOM, čije su riječi i definicije objašnjene na 20 svjetskih jezika, kako bi se lakše i jednostavnije vladalo stručnom terminologijom.

Nisam siguran u to da li je igdje publikovan i *Statut* Međunarodnoga ICOM-a iz 2001., gdje su date osnovne smjernice i principi rada u muzejskoj djelatnosti.

Sve navedeno jeste svakodnena zbilja BH-a muzeologije i muzeologa. Do danas, nemamo niti jedan savremen muzejski časopis na nivou države, koji bi izlazio redovno, više puta godišnje i bavio se isključivo pitanjima muzeologije, prateći savremena zbivanja i trendove.

O nekom udžbeniku ili knjizi da i ne govorim, iako osobno smatram da i mi, u BiH, imamo ljude i pamet koja umije napisati dobar stručni tekst na pomenute teme. Njihov strah, indolentnost ili nešto treće, jesu problemi kojih se mora riješiti svaki pojedinac koji pripada ovoj struci. Takvi djelatnici neće puno pomoći ni sebi ni drugima. To nam govori da ni sami ne prate trendove, inovacije i stavove drugih. Sami su sebi dovoljni.

Ovdje bih se zapitao i koja je uloga državnih, federalnih, kantonalnih i nevladinih organizacija čije su ingerencije i domen djelovanja kultura, znanost, pa time i muzeologija.

Bosanskohercegovački ogranak ICOM-a (osnovan 1995.), trebao bi također, uzeti aktivno učešće u rješavanju ovih, ali i drugih problema muzeologije, a ne sam sebi biti svrha.

ICOM BiH ima svoj Statut donesen novembra 2003., u kojemu se jasno opisuju ciljevi i zadaci te organizacije (član 9. i član 10. decidno govore o ulozi ICOM-a u pomaganju muzeologije i izdavačke djelatnosti), ali mi nije poznat nijedan, pažnje vrijedan izdavački poduhvat glede muzejske tematike.

Nažalost, zbog političkih, ekonomskih i socijalno-psiholoških devijacija savremenoga BH društva, ne vjerujem da će uskoro doći do značajnijih promjena po pitanju snažnijeg produkovanja stručne literature iz muzeologije.

Filozofija po kojoj je bolje čekati da *tamo neko iz svijeta piše o muzejima* ili ona, *neka, nemoj mene*, još će izvjesno vrijeme opterećivati našu sredinu. Bit ćemo osuđeni na konsultovanje tekstova na stranim jezicima čiji autori stvari promatraju iz daleko drugačije vizure, godinama ispred naše muzeološke stvarnosti.

Također, koristit ćemo ono što produkuju susjedna tržišta (Zagreb, Zadar, Beograd, Ljubljana), te stare spoznaje koje zbog svoje neaktuelnosti ili ideološke obojenosti (20, 30 ili 40 godina), ja kao historičar, više doživljam kao hist. dokument o prošlome vremenu i društvenom fenomenu nego kao znanju koje je primjenjivo u današnjem svijetu vizualnih tehnologija i multidisciplinarnoga pristupa stvarima i pojavama.

Treba i ovdje napomenuti da MCD iz Zagreba svojim časopisima i priručnicima (npr. *Osnove zaštite i izlaganja muzejskih zbirki*, Zg. 1993.), u značajnoj mjeri pokriva potrebe muzeologa Hrvatske, ali šta nam to vrijedi kada mi u Bosni i Hercegovini nemamo nikakvu saradnju na planu literature sa susjednim zemljama.

Rezime

Problem nedostatka stručne muzejske literature kao stvarnost suvremene BH muzeologije

Ovdje bih mogao navoditi još mnoštvo tekstova koji su nastali na području ex Jugoslavije u ovih 15-ak godina, a za koje većina naših muzejskih radnika nije ni čula, a kamo li ih pročitala. No cilj nije pominjati tuđe uspjehe već potaknuti naše stručne djelatnike da rade više i budu efikasniji.

Ipak, da bi se projekti uspješno implementirali, potrebno je znanje i iskustvo koje se najčešće prenosi upravo putem raznolike literature koja daje osnovu za daljnje samostalno djelovanje u svim elementima muzejskog rada.

Ne smijemo ostati samo konzumenti onoga što nam drugi napišu i nude, već stvaratelji svoga puta u budućnost, pri tome se držeći onih pozitivnih i modernih svjetskih iskustava u muzejskoj nauci.

Summary

The problem of shortage expert museum's literature as a reality of modern Bosnian and Herzegovinian Museology

I could induce many texts which originated on the area of ex Yugoslavia in these fifteen years, from which majority of our museum workers didn't hear. But the aim is not to mention others successes, but to animate our experts to work more and to be more effective.

However, to lead a project successful, it is necessary a knowledge and experience, which is often transmited by manifold literature, which give a base for independent activity in whole elements of museum work.

We can't stay only a consumers for what others write and offer, but creators of own way in the future, holding to a positive and modern world experiences in museum sciencs.

Key words:

Museology, Literature, research, indepedence.